

Certifikace šetrně obhospodařovaných lesů

V reakci na znepokojení světové veřejnosti, způsobené masovým kácením tropických pralesů, začaly mezinárodní dřevařské společnosti koncem 80. let označovat své zboží různými značkami "ekologické produkce" či "šetrně obhospodařovaných zdrojů".

Většinou ovšem šlo o pouhý marketingový trik. Výrobci zkrátka na své zboží přidali přitažlivou, ekologicky působící značku, aby se lépe prodávalo. Nechyběla jen jakákoli jednotná kritéria, kterými by se přidělování certifikátů řídilo - většina z nich byla především zcela nevěrohodná. Průzkum Světového fondu pro ochranu přírody (WWF) v roce 1991 zjistil, že z 80. zkoumaných označení se pouze tři opírala o nějaký reálný základ.

Výsledkem bylo naprosté zmatení a často zjevné podvádění spotřebitelů. Rakousko se jako jediný stát pokusilo zavést oficiální značku, přidělovanou podle objektivních kritérií. Po protestech především vlády Malajsie, která má tradičně úzké vazby na dřevařské společnosti, ale projekt zrušilo.

Objevilo se rovněž několik pokusů o nezávislé značení - například Smart Wood ve Spojených státech či britský Woodmark. Neměla ale žádná jednotná kritéria.

Forest Stewardship Council

Ve snaze zabránit matení spotřebitelů iniciovaly mezinárodní ekologické organizace založení jednotné globální certifikace. Pod názvem Forest Stewardship Council (FSC) vznikla v říjnu 1993 a spolupracují na ní zelená sdružení, průmysl, obyvatelé těžbou dotčených území a nezávislé certifikační instituce.

Účel certifikace

Certifikace dřeva z šetrně obhospodařovaných lesů má dvojí účel. Pomáhá rychle rostoucímu množství spotřebitelů i firem, které nechtějí nakupovat výrobky, jež způsobují ekologickou devastaci, vybrat zboží, na něž se mohou spolehnout. Zároveň dřevařské společnosti i majitele lesů stimuluje k šetrnému hospodaření. Výměnou získají důvěru zákazníků i přístup na "zelený" trh.

Princip certifikace

Lesní certifikace je inspekce, která ověří, zda je ten který les obhospodařován v souladu se stanovenými tzv. certifikačními kritérii. Pokud kontrola skončí pozitivním výsledkem, má majitel právo obdržet osvědčení, certifikační list.

Kritéria tvoří soubor ekologických, sociálních a ekonomických standardů, které musí hospodaření v lese splňovat. Zajišťují, že vlastník respektuje ekologické limity, nehospodaří na úkor místních obyvatel (důležité kritérium především u

tropických zemí) a respektuje práva ostatních.

Držitel certifikačního listu má právo používat pro dřevo ze svého lesa logo, které jeho zboží odliší od výrobků, jež tyto standardy nesplňují.

Šetrné hospodaření má zajišťovat vitalitu lesa, regenerační schopnost, jeho biologickou rozmanitost, ochranu vzácných biotopů i ohrožených druhů rostlin či živočichů. Podobně musí poskytovat trvalé zázemí pro okolní obce, ať již ekonomické, rekreační nebo ochranu proti záplavám, a kvalitní zdroj dřeva.

Certifikace se nemusí vztahovat pouze na samotné dřevo, ale rovněž na výrobky z něj. Aby mohly nést logo, musí být při jejich výrobě použito alespoň stanovený minimální podíl dřeva z certifikovaných lesů. V praxi to znamená, že certifikován je vedle lesů také dřevozpracující průmysl.

Lesní certifikace je zároveň tržním a marketingovým nástrojem. Pořízení certifikace se vlastníkům či zpracovatelům vyplatí ani ne tak vyšší cenou výrobků ze zaručeně šetrně získaného dřeva, jako spíše zvýšenou poptávkou po certifikovaných produktech. Při současném přebytku dřeva na některých trzích logo zajišťuje lepší odbyt.

Spotřebitelé v některých zemích Evropy či severní Ameriky dnes vyžadují dřevěné výrobky s ekologickým označením a poptávka po určitých druzích dokonce převyšuje nabídku. To vyvolává potřebu certifikace stále větších rozloh lesů.

Lesní certifikace též může být účinným nástrojem k prosazení většího využití dřeva jako obnovitelné suroviny namísto plastů, kovů či betonu. Podmínkou pro takovou změnu ovšem je, aby pocházelo z místních a šetrně obhospodařovaných lesů.

FSC: jak funguje

FSC je nezisková asociace, založená zástupci mezinárodních ekologických organizací, velko- i maloobchodníků se dřevem, lesníků, dřevozpracujícího průmyslu, sdružení reprezentujících domorodé obyvatele lesů, odborů a certifikačních organizací z celého světa. Má nyní přes 400 členů ve více než 50 zemích [1].

Hlavní kancelář FSC monitoruje, hodnotí a vydává akreditace nezávislým certifikačním orgánům. Tyto firmy nebo organizace potom v jednotlivých zemích samy provádějí inspekce v lesích a poskytují certifikát, potvrzující, že dřevo pochází z šetrně obhospodařovaných lesů.

Dřevo nebo dřevěné výrobky od producenta, který certifikaci obdrží, smí potom nést registrované logo FSC. Poprvé bylo toto právo uděleno necelé dva roky po vzniku FSC, v květnu 1995.

FSC financují dobročinné nadace, granty některých vlád, členské příspěvky i akreditační poplatky. Aby si zachovala nezávislost, nepřijímá hlavní kancelář FSC, která sídlí v mexickém městě Oaxaca, žádné peníze od dřevařského průmyslu.

S podporou WWF vznikají ve světě iniciativy Forest and Trade Network, které zprostředkovávají spolupráci mezi ekologickými organizacemi a firmami, jež mají zájem podnikat s FSC certifikovaným dřevem a podpořit tak šetrné hospodaření i získat zájem zákazníků.

FSC: certifikace v praxi

Vlastník lesa, který se rozhodne získat pro své dřevo certifikaci FSC, o ni požádá některý z akreditovaných certifikačních orgánů (viz výše). Vysokým nárokům na tuto funkci zatím vyhovělo jen 10 firem nebo organizací z celého světa [1].

Certifikační orgán potom provede audit, který posoudí a kontroluje, zda majitel

skutečně hospodaří v souladu s certifikačními kritérii (viz níže). Posouzení provádí především přímo v lese, ale využívá také údajů z lesní hospodářské evidence a konzultuje s úřady i nezávislými organizacemi.

Na základě auditu certifikační orgán vlastníkovvi, který hradí náklady na kontrolu, vydá - nebo nevydá - certifikát, který jej opravňuje používat logo FSC.

Audity se poté pravidelně opakují. Při zjištění nedostatků je vlastníkovvi certifikát odňat. Kontrol se zúčastňují i zástupci pracovní skupiny včetně nezávislých organizací.

Certifikační kritéria pro každou zemi nebo region vytváří tzv. pracovní skupina FSC tak, aby co nejlépe vyhovovaly místním podmínkám a potřebám. V tropických pralesích například musí respektovat požadavky původních obyvatel, v Evropě zase platí povinnost ponechávat určité procento odumřelých stromů k zetlení nebo zákaz kácení podél vodních toků a prameništ. Závazné je také tzv. výběrové kácení, nesmí se tedy používat rozsáhlé holoseče. Kritéria se řídí celosvětovými Principy a kritérii FSC.

V pracovní skupině, jež kritéria určuje, mají být zastoupeny všechny důležité zájmové skupiny, které mají s lesním hospodářstvím co do činění - lesníci, vlastníci lesů, zaměstnanci lesních podniků, odbory, dřevozpracující průmysl, spotřebitelská sdružení, obchodníci se dřevem i nezávislé ekologické organizace.

FSC: certifikované lesy

Rozloha lesů certifikovaných pod značkou FSC velmi rychle roste. Na podzim roku 2000 bylo certifikováno již 20 milionů hektarů lesů ve 32 zemích pěti kontinentů [2].

Z toho tři čtvrtiny rozlohy připadají na Evropu. Převažují mezi nimi západo- i severoevropské země a Polsko: ve Švédsku, Polsku a Velké Británii již FSC

certifikované lesy představují 30% rozlohy, v Nizozemí potom 20%.

První certifikované lesy už ale existují také v Estonsku, Litvě či na Ukrajině. Ruský ministr přírodních zdrojů nedávno ohlásil, že Rusko v letošním roce bude usilovat o certifikování 2 milionů hektarů svých lesů [3].

Kanadská společnost Tembec zase oznámila, že hodlá požádat o certifikaci 13 milionů hektarů lesů, kde hospodaří [4].

FSC: úspěch dřeva na trhu

FSC produkty představují ve většině západoevropských zemí několik procent trhu. Ve Spojených státech se jich ročně prodá asi za půl miliardy dolarů. Jejich podíl ovšem rapidně roste: trh se ročně zvětšuje o 100-150 procent.

Certifikát FSC má dnes oprávnění nosit 600 firem. Velcí i menší zpracovatelé dřeva se hromadně zavazují využívat FSC dřevo ve svých výrobcích. Na trhu se tak objevují FSC certifikované hračky, nábytek, železniční pražce i papír, vycházejí první noviny na FSC papíru a staví se první domy výhradně z FSC dřeva. Na trhu je dnes 20.000 druhů výrobků se znakem FSC [5].

Mezi členy FSC je například švédská společnost Assi Domain (největší soukromý vlastník půdy na světě) i firmy Home Depot a B&Q (největší řetězce obchodů pro kutily v USA, respektive Velké Británii). IKEA zase už v roce 1999 oznámila, že nebude používat žádné dřevo z původních pralesů, které nenesou FSC certifikaci [3].

České FSC

V roce 1998 byl pod značkou FSC certifikován Školní lesní podnik Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity - Masarykův les nedaleko Křtin u Brna. Od té doby nemá problémy s prodejem druhů

dřeva, pro které se jinde jen těžko hledá odbyt. Certifikát FSC nese též pila v Olomučanech (zpracovává dřevo z Masarykova lesa) a dvě dřevozpracující firmy Dřevotvar Proseč a Dipro Jablonné.

Panevropská lesní certifikace (PEFC)

Na mimořádný úspěch FSC reagovalo v roce 1998 šest evropských vlastníků lesů myšlenkou Panevropské lesní certifikace (PEFC). Později se k nim přidali další majitelé, dřevařské společnosti i některé státní instituce.

PEFC dnes sdružuje 12 národních organizací, které vytvářejí své vlastní domácí certifikace a ty potom uznává Rada PEFC [6].

Systém PEFC je založen na názoru, že evropské lesní hospodaření je samo o sobě šetrné. Požadavky na certifikaci vycházejí z kritérií trvale udržitelného hospodaření, schválených ministerskými konferencemi o ochraně lesů v Evropě [7].

Ke konci roku 2000 bylo uznáno 6 národních systémů. V lednu 2001 se k nim přidal i Český systém certifikace lesů, který nyní podstupuje proces schvalování na evropské úrovni [8].

PEFC: neprůhledná formalita

PEFC se od svého vzniku setkává s ostrou kritikou, která poukazuje na jeho netransparentnost, formálnost a fakt, že je pod kontrolou komerčních zájmů.

Rozhodování PEFC na regionální, národní i evropské úrovni do značné míry ovládají asociace vlastníků soukromých lesů a dřevařský průmysl. Chybí nezávislá kontrola ze strany veřejnosti či odborníků.

Především ale není jasné, v čem mají lesy s certifikací PEFC být vlastně lepší než jakékoli ostatní. Kritéria umožňují holosečné kácení, monokulturní plantáže či používání pesticidů. Ekologické standardy PEFC jsou vágní a často

jednoduše nedostatečné.

Vinou nesmyslně sestavených, vágních a neodpovídajících kritérií může proto pod certifikací PEFC pokračovat devastující kácení posledních původních lesů v Norsku či Finsku. Podobně v některých případech nejsou respektována tradiční práva domorodých lidí [9].

Renomované evropské ekologické organizace se proto od PEFC distancovaly, pokud nebude splňovat alespoň základní požadavky na důvěryhodnost [10].

PEFC: certifikovaná devastace

Nedůvěryhodnost PEFC demonstrovala studie Finské ligy pro ochranu přírody a Greenpeace, která vyvolala skandál v lednu 2001 [9]. Ukázala, že pod certifikací PEFC jsou ve Finsku pravidelně realizovány devastující způsoby hospodaření.

Pod značkou PEFC zde vznikají velkoplošné holoseče, devastace půdy těžkou mechanizací, ničení mokřadů včetně přírodních rezervací či likvidace unikátních biotopů kriticky ohrožených druhů.

Autoři studie také provedli anketu, která ukázala, že 59% dotázaných finských vlastníků vůbec nevědělo, že jejich les je certifikovaný PEFC a měl by tedy splňovat nějaké standardy - natož aby dodržování těchto údajně závazných kritérií zajišťovali.

Vláda německé spolkové země Severní Porýní - Vestfálsko už oficiálně odmítla systém PEFC a dala přednost FSC. Rozhodla se na základě výsledků výzkumu, který oba systémy srovnává na modelové ploše 75000 hektarů soukromých, obecních i státních lesů, certifikovaných PEFC i FSC. Cílem je zhodnotit je na základě odezvy trhu. Ze srovnání vychází lépe FSC, zatímco PEFC postrádá důvěryhodnou a transparentní kontrolu [3].

Český systém certifikace lesů

V České republice se vytvářením lesního certifikačního systému zabývá Ústav pro hospodářskou úpravu lesů (ÚHUL), podřízený ministerstvu zemědělství.

Při ÚHUL vzniklo Národní certifikační středisko a koncem roku 2000 představilo Český systém certifikace lesů. Ten se má stát českou variantou PEFC.

Český systém certifikace lesů je založen na několika dokumentech, které mimo jiné popisují samotný certifikační systém, tj. jak bude certifikační proces probíhat, a certifikační kritéria.

Kritéria: stačí neporušovat zákon

Kritéria Českého systému certifikace lesů vycházejí z předpokladu, že prosté dodržování lesního zákona [11] zaručuje šetrné (dokumenty Českého systému certifikace lesů používají dokonce pojem "trvale udržitelné") lesní hospodaření.

Na certifikační list má proto automaticky nárok každý, kdo neporušuje lesní zákon. Vůbec se tedy nerozlišuje mezi šetrným a nešetrným hospodařením. Standardy splní například holosečné kácení, umělé smrkové monokultury i používání pesticidů v lese. Stejně tak nemusí majitel v lese ponechávat dostatečné množství dřeva nezbytného k rozkladu. Nezajišťuje také výsadbu dostatečného podílu správných místních druhů dřevin, především listnáčů.

Kontrolu, zda vlastník lesa neporušuje zákony, přitom zajišťuje Česká inspekce životního prostředí. Certifikace by měla rozlišovat mezi těmi, kdo jednoduše dodržují právní řád, a nadstandardním šetrným hospodařením.

Český systém certifikace lesů tedy paradoxně stanoví nižší kritéria, než už nyní dodržuje celá řada progresivnějších vlastníků, kteří ani žádnou certifikaci nemají.

Systém navíc počítá s tzv. regionální

certifikací, tedy hromadnou certifikací celých lesních pozemků na území kraje nebo dokonce celé republiky. Přitom certifikace má nedokonalé kontrolní mechanismy. Není zaručena důsledná kontrola jednotlivých vlastníků lesů. Protože v certifikačním procesu není zastoupena veřejnost nebo jiní nezávislí pozorovatelé, opakuje chybu celého PEFC: systém je málo průhledný a nedůvěryhodný.

V praxi tedy celé sdružení za vlastníky podepíše, že budou dodržovat zákon, aniž by potom kontrolovalo alespoň to.

Neúspěšné snahy o vylepšení

Hnutí DUHA se tvorby Českého systému certifikace lesů účastnilo. Prosazovalo více důvěryhodnou certifikaci a především změnu kritérií.

Tvůrci systému z Rady Národního certifikačního orgánu se však rozhodli nepřistoupit ani na klíčové návrhy změn, které by zajistily dodržování základních standardů šetrného hospodaření - například dostatečný podíl listnáčů na výsadbě, maximální velikost holosečí nebo omezení pesticidů.

Proto se Hnutí DUHA po několikaměsíčních nepříliš plodných debatách s tvůrci Českého systému certifikace lesů rozhodlo definitivní verzi systému nepodpořit.

Český systém certifikace lesů je spíše nástrojem k podpoře většího vývozu českého dřeva, než mechanismem, který by zajistil šetrnější hospodaření v našich lesích.

Také zde nemá příliš dobrou perspektivu. Stále větší část evropských spotřebitelů i dřevozpracujícího průmyslu požaduje certifikaci FSC, která se opírá o konkrétní ekologická i sociální kritéria a má důvěryhodný systém kontroly.

Prameny:

- [1] Forest Stewardship Council, www.fscoax.org, 10.1. 2001
- [2] Certification, A Future For The World`s Forests, WWF 2000
- [3] WWF, WWF Newsletters - Forestry and Wood Certification, 1 - 8/2000, 2001
- [4] WWF, www.panda.org/forests4life/certify_update.cfm, 21.3. 2001
- [5] Greenpeace, www.greenpeace.org, 21.3. 2001
- [6] Jaroslav Tymrák: Systém PEFC, referát z konference Možnosti regionální certifikace v ČR, Systém PEFC, 1.2. 2000
- [7] Ministerské konference o ochraně lesů v Helsinkách 1993 a v Lisabonu 1998 in
Trvale udržitelný rozvoj a konference o ochraně lesů, MZE 1999
- [8] tisková Zpráva Národního certifikačního střediska CS z 29. 11. 2000
- [9] Greenpeace, The Finnish Nature League: Anything Goes? Report on PEFC Certified Finnish Forestry, January 2001
- [10] PEFC does not fulfil minimum credibility requirements, proklamace evropských NGO, 1. 5. 2000
- [11] Zákon č. 289/1995 Sb. O lesích

Michal Rezek, březen 2001

Vydalo Hnutí DUHA.

Hnutí DUHA

Bratislavská 31

602 00 Brno

tel.: 05-45213802, 45214431

fax: 05-45214429

e-mail: info@hnutiduha.cz

www.hnutiduha.cz